

Wyrok z dnia 6 sierpnia 2008 r.

II UK 359/07

Szczególnie uzasadnione przypadki związane z sytuacją zdrowotną lub rodzinną zobowiązanego, umożliwiające umorzenie należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego (art. 68 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992 ze zm.) to sytuacje nadzwyczajne, powstałe w wyniku wypadku losowego, niezależne od zobowiązanego, w następstwie których jego sytuacja ulega takiemu pogorszeniu, że nie jest on w stanie na bieżąco spłacać swoich należności, a nadto nie ma perspektywy poprawy i zmiany tej sytuacji.

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Sędziowie SN: Zbigniew Myszka, Jolanta Strusińska-Żukowska.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 6 sierpnia 2008 r. sprawy z wniosku Waldemara S. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w T. o umorzenie należności z funduszu alimentacyjnego, na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 19 czerwca 2007 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną

U z a s a d n i e n i e

Wyrokiem z dnia 19 czerwca 2007 r. [...] Sąd Apelacyjny w Gdańsku, uwzględniając apelację pozwanego organu rentowego - Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w T., zmienił wyrok Sądu Okręgowego-Sądu Ubezpieczeń Społecznych w Toruniu z dnia 11 października 2005 r. i oddalił odwołanie wnioskodawcy Waldemara S. od decyzji organu rentowego odmawiającej umorzenia należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego oraz opłaty na pokrycie kosztów związanych z działalnością funduszu za okres od 1 kwietnia 1997 r. do 30 kwietnia 2004 r. w łącznej kwocie 44.344,13 zł, przy wskazaniu, że okresowy brak środków finansowych

spowodowany brakiem pracy, ze względu na zwrotny charakter funduszu, nie daje podstaw do umorzenia należności.

Rozpoznając sprawę, na skutek odwołania wnioskodawcy, Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Toruniu zmienił zaskarżoną decyzję, umarzając w całości należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego z tytułu wypłaty świadczeń z funduszu oraz 5% opłaty na pokrycie kosztów związanych z działalnością funduszu po ustaleniu, że wnioskodawca wraz z Hanną R. mają syna Aleksandra R. urodzonego 24 stycznia 1991 r. w B., w Niemczech, co potwierdza prawomocny wyrok Amtsgericht w B. z dnia 18 lutego 1992 r. [...], uznany za skuteczny na obszarze Polski postanowieniem Sądu Wojewódzkiego w Toruniu z dnia 7 marca 1997 r., którym jednocześnie zobowiązano ubezpieczonego do płacenia na rzecz syna alimentów. Postanowieniem Amtsgericht w B. z dnia 17 lipca 1993 r. [...] uznanym za wykonalne na obszarze Polski postanowieniem Sądu Okręgowego w Toruniu 7 marca 1997 r., zasądzone od ubezpieczonego na rzecz syna alimenty w kwocie 226,00 DM w okresie od 24 stycznia do 31 grudnia 1991 r.; 216,00 DM - od 1 stycznia do 31 czerwca 1992 r., 256,00 DM - od 1 lipca 1992 r. do 23 stycznia 1997 r.; 318,00 DM - od 24 stycznia 1997 r. do 23 stycznia 2003 r. i 383,00 DM - od 24 stycznia 2003 r. do 23 stycznia 2009 r. Po powrocie do Polski, w czerwcu 1995 r. Hanna R. wraz z synem nie otrzymywała alimentów od ojca dziecka. Z pisma Federalnego Urzędu Administracyjnego Delegatury w B.H. z dnia 19 stycznia 1996 r. wynikało, że otrzymuje on zasiłek dla bezrobotnych w wysokości uniemożliwiającej pobieranie świadczenia alimentacyjnego. Wobec wniosku Hanny R., organ rentowy decyzją z dnia 10 maja 1997 r. przyznał Aleksandrowi R. świadczenia z funduszu alimentacyjnego w kwocie 295,60 zł, począwszy od kwietnia 1997 r. Kolejnymi decyzjami organ rentowy zmieniał wysokość świadczeń ostatnio (decyzją z 24 maja 2002 r.) do kwoty 615,32 zł od czerwca 2002 r., informując wnioskodawcę (w dniu 31 maja 2004 r.), że fundusz alimentacyjny przechodzi w stan likwidacji a należności z tytułu wypłaconych świadczeń prowadzi się w dalszym ciągu aż do ich zaspokojenia oraz że jego zadłużenie z tego tytułu wyniosło na ten dzień 44.344,13 zł wraz z opłatą na pokrycie kosztów związanych z działalnością funduszu. Sąd pierwszej instancji ustalił także, że Waldemar S. ma obecnie 64 lata, jest rencistą - osobą schorowaną, pobiera rentę w wysokości 1.017,62 euro miesięcznie. Na jego stałe miesięczne wydatki składa się: opłata za mieszkanie - 435,13 euro, prąd - 47, ubezpieczenia - 74,08. Jego żona nie pracuje, jest gospodynią domową. Sąd Okręgowy podkreślił, iż wnioskodawca nie miał możliwości finansowych, aby płacić bieżące alimenty ani tym bardziej spłacać dług wobec funduszu. Sąd pierwszej in-

stancji powołał się następnie na treść art. 68 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992 ze zm.) i wskazał, że przepis ten, stwarzając normatywne podstawy do umorzenia należności funduszu alimentacyjnego, nie wskazuje żadnych kryteriów umorzenia. Ustalając te kryteria, Sąd Okręgowy odwołał się do § 3 rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 31 lipca 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad umarzania należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne (Dz.U. Nr 141, poz. 1365), uznając, że nie jest możliwe wyegzekwowanie od odwołującego się tak wysokich należności wobec ZUS ani teraz, ani w przyszłości, nie ma on bowiem perspektyw na wysokie zarobki. Mając na uwadze powyższe Sąd uznał, że w sprawie zachodzi szczególnie uzasadniony przypadek, pozwalający umorzyć należności funduszu alimentacyjnego w całości.

Na skutek apelacji organu rentowego, Sąd Apelacyjny w Gdańsku zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie wnioskodawcy, dzielając ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, jednak nie dzieląc zapadłego na ich podstawie rozstrzygnięcia. Zdaniem Sądu Apelacyjnego sytuacja rodzinna wnioskodawcy nie ma charakteru szczególnego - pobiera on świadczenie rentowe i jest w stanie utrzymać żonę, która nie pracuje i prowadzi gospodarstwo domowe. Materiał dowodowy sprawy nie wskazał też na nadzwyczajne okoliczności, które wpłynęłyby na znaczne pogorszenie sytuacji rodzinnej i życiowej wnioskodawcy. W ocenie Sądu, umorzenie zadłużenia wobec Funduszu Alimentacyjnego ugruntowałoby wnioskodawcę w błędnym przekonaniu, iż nie ponosi odpowiedzialności za dostarczanie synowi środków do życia. Brak także podstaw, aby pojęcie szczególnie uzasadnionych przypadków związanych z sytuacją zdrowotną lub rodzinną zobowiązanego, wyjaśniać w oparciu o § 3 rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 31 lipca 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad umarzania należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne.

Powyższy wyrok zaskarżył skargą kasacyjną pełnomocnik wnioskodawcy i zarzucając naruszenie prawa materialnego - art. 68 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych przez uznanie że przez „szczególnie uzasadnione przypadki rozumieć należy jedynie sytuacje powstałe w wyniku wypadku losowego, w następstwie którego sytuacja zobowiązanego ulegnie znacznemu pogorszeniu, natomiast nie ma podstaw, by rozumieć przez to trudną sytuację zdrowotną lub rodzinną zobowiązanego, o ile nie miało miejsca pogorszenie tej sytuacji” oraz uznanie, że „niedopuszczalne jest doprecyzowanie przesłanki szczególnie uzasadnionych przypadków, poprzez pomocnicze odwołanie się do przesłanek umarzania należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne zawar-

tych w rozporządzeniu Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 31 lipca 2003 r.”, wniósł o uchylenie i zmianę zaskarżonego wyroku w całości poprzez umorzenie wnioskodawcy należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego z tytułu wypłaty świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz 5 % opłaty na pokrycie kosztów związanych z działalnością funduszu wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie. Fundusz alimentacyjny powstał w celu zapewnienia środków utrzymania osobom uprawnionym do alimentów, które nie mogły wyegzekwować tych świadczeń od osoby zobowiązanej do łożenia na ich utrzymanie. Zgodnie z art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 18 lipca 1974 r. o funduszu alimentacyjnym (jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 45, poz. 200 ze zm.), świadczenia z funduszu przysługiwały tylko tym osobom, na rzecz których alimenty zostały ustalone orzeczeniem sądu, a egzekucja tych alimentów okazała się bezskuteczna całkowicie lub częściowo. Fundusz alimentacyjny uruchamiany był wówczas, gdy dłużnik alimentacyjny nie osiągał dochodów ani nie posiadał majątku, z którego mogłaby być prowadzona egzekucja alimentów. Przyznanie świadczeń z funduszu alimentacyjnego nie zwalniało dłużnika z jego zobowiązań. Zgodnie z art. 13 i 14 ustawy, Zakład Ubezpieczeń Społecznych prowadził egzekucję przeciwko dłużnikowi aż do pełnego pokrycia należności tego funduszu. Z dniem 1 maja 2004 r. - po wejściu w życie ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992 ze zm.), straciła moc ustawa z dnia 18 lipca 1974 r. o funduszu alimentacyjnym oraz zlikwidowany został fundusz alimentacyjny, a świadczenia z tego funduszu zostały zastąpione innego rodzaju świadczeniami. Likwidatorowi funduszu przypadło egzekwowanie zaległych należności, przy czym art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych zezwolił likwidatorowi, w szczególnie uzasadnionych przypadkach związanych z sytuacją zdrowotną lub rodzinną osoby, przeciwko której jest prowadzona egzekucja alimentów, na umorzenie należności likwidowanego funduszu z tytułu świadczeń wypłacanych z funduszu. Do skorzystania z instytucji umorzenia należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego nie jest konieczne równoczesne (kumulatywne) wystąpienie przesłanek przewidzianych w tym przepisie - zarówno w zakresie sytuacji zdrowotnej, jak i rodzinnej zobowiązanego dłużnika. Wystarczające jest istnienie której-

kolwiek z tych okoliczności - albo szczególnej sytuacji zdrowotnej, albo szczególnej sytuacji rodzinnej osoby, przeciwko której prowadzona jest egzekucja alimentów. W skardze kasacyjnej nie kwestionuje się ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd, natomiast wskazuje się na potrzebę doprecyzowania sformułowania „szczególnie uzasadnionych przypadków” zawartego w art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych, wskazując iż za „szczególnie uzasadnione przypadki” rozumieć należy także trudną sytuację zdrowotną lub rodzinną zobowiązanego, także wówczas gdy nie miało miejsca pogorszenie tej sytuacji w wyniku wypadku losowego, w następstwie którego sytuacja zobowiązanego ulegnie znacznemu pogorszeniu. Ze skargi kasacyjnej wynika, że wnioskodawca jako szczególną okoliczność, która miałaby uzasadniać umorzenie należności likwidowanego funduszu z tytułu wypłaconych przez fundusz świadczeń, wskazuje swoją trudną sytuację zdrowotną i rodzinną. Jednocześnie jednak odwołujący się pomija okoliczność, że konieczność spłaty jego zadłużenia w funduszu alimentacyjnym jest konsekwencją wieloletniego niewywiązywania się przez niego z obowiązku alimentacyjnego względem dziecka, które nie było w stanie utrzymać się samodzielnie. W ocenie Sądu Najwyższego, „szczególnie uzasadnione przypadki” związane z sytuacją zdrowotną lub rodzinną zobowiązanego to sytuacje nadzwyczajne (wyjątkowe), powstałe w wyniku wypadku losowego, a w każdym razie istniejące niezależnie od zobowiązanego, w następstwie których jego sytuacja ulegnie takiemu pogorszeniu, że nie jest on w stanie na bieżąco spłacać swoich należności, a nadto nie ma perspektywy poprawy i zmiany tej sytuacji. Nie można uznać by wnioskodawca znajdował się w szczególnie uzasadnionych okolicznościach, o których mowa w art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych. Podnoszone w skardze kasacyjnej argumenty nie mogą zostać uznane za uzasadnione również z uwagi na treść przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (k.r.o.) regulujących obowiązek alimentacyjny. Z art. 133 § 1 k.r.o. wynika bowiem, że rodzice obowiązani są do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie. Obowiązek alimentacyjny mieści się w katalogu obowiązków troszczenia się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka nałożonych na rodziców w art. 96 k.r.o. Kodeks rodzinny i opiekuńczy w licznych przepisach statuuje zasadę równej stopy życiowej rodziców i dzieci (por. art. 87 i 91 k.r.o.). Trudna sytuacja materialna i życiowa rodziców nie zwalnia ich od obowiązku świadczenia na potrzeby dzieci. Rodzice obowiązani są dzielić się z dziećmi nawet bardzo szczupłymi dochodami (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2000 r., I CKN 1538/99, niepublikowany, wyrok z dnia 6 marca 2007 r., I

UK 289/06, niepublikowany oraz wyrok z dnia 17 października 2006 r., II UK 77/06, OSNP 2007 nr 21-22, poz. 326, w którym przyjęto, że „zasadą jest egzekwowanie należności od dłużników alimentacyjnych (...), natomiast umorzenie należności może nastąpić tylko w szczególnie uzasadnionych wypadkach”). Z powyższych rozważań wynika, że w rozpoznawanej sprawie nie zaistniały okoliczności uzasadniające zastosowanie art. 68 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, zatem zarzut naruszenia tego przepisu okazał się pozbawiony podstaw. Podobnie niezasadny jest drugi z zarzutów skargi kasacyjnej co do „doprecyzowania” przesłanki „szczególnie uzasadnionych przypadków” poprzez pomocnicze odwołanie się do przesłanek umarzania należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne zawartych w rozporządzeniu Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 31 lipca 2003 r., gdyż jak słusznie wskazał Sąd drugiej instancji, brak jest podstaw prawnych do takiego odwołania (różne materie objęte regulacją wyłączają możliwość stosowania analogii).

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną jako nieuzasadnioną.

=====